RACÓ DE LA MEMÒRIA

LA IMMIGRACIÓ ALS ANYS 60 i 70 DEL SEGLE XX. EL BARRI CAZORLA

Anna Teresa Nula

Treball de recerca del departament de Ciències Socials. IES La Sénia

ALGUNES REFLEXIONS SOBRE EL FENOMEN MIGRATORI:

Vaig néixer un divuit d'abril de l'any mil nou-cents vuitanta-sis a Linares (Jaén) una ciutat minera de l'interior d'Andalusia. Només tenia quatre anys quan els meus pares van prendre la decisió d'emigrar cap a La Sénia a causa de l'obligatori canvi de treball del meu pare.

Els principis sempre són durs, trobes a faltar a la família, els costums etc., però, com qualsevol emigrant els meus pares buscaven una vida millor, sobretot per a mi i la meva germana que llavors només tenia onze mesos.

Tot i que els meus orígens són a Linares, en aquest treball m'he centrat en els emigrants arribats a La Sénia durant els anys seixanta i principis dels setanta que provenen d'un poble andalús de muntanya, Cazorla. Aquests immigrants van donar el nom a un barri de La Sénia, a l' establir-se tots allí, **el Barri Cazorla.** Al fer aquest treball me n'he adonat de la decisió tan difícil que s'ha de prendre quan s'ha d'emigrar a un altre lloc, perquè han de deixar la seva família, la seva llar i només se'n porten al lloc on marxen l'esperança i la il·lusió d'una vida millor per a ells i per a la seva família.

Des de meitat del segle XIX ha estat considerat el dret a emigrar com alguna cosa que deriva de la pròpia concepció de l'home com ésser racional i lliure. Així apareix consagrat en la Declaració Universal de Drets de l'Home, en la Carta Social Europea es reconeix el dret dels ciutadans a sortir del seu territori i consideren emigrants a qui fonamenten o justifiquen el seu desplaçament per raons laborals o professionals.

En la gran majoria dels casos, l'emigrant abandona el seu país pressionat per la preocupant situació econòmica que l'envolta. Tant l'emigrant com l'immigrant deixen de ser-ho quan s'incorporen plenament a la societat que els ha rebut.

En d'altres casos els immigrants tenen previst d'anar a viure al lloc d'acollida amb l'idea de fer diners i tornar al seu lloc d'origen. L'exemple més clar d'això que tenim a Espanya és quan molts espanyols per la falta de treball a Espanya van haver d'immigrar a Alemanya ja que allí feia falta mà d'obra. Però, la majoria de les persones que hi van anar, van tornar després de fer diners.

En la gran majoria dels casos, l'emigrant abandona el seu país pressionat per la situació econòmica que l'envolta

Un cas especial destacat és el cas del gran procés d'immigració causat per la Guerra Civil, amb un gran nombre d'exiliats repartits arreu d'Europa i Amèrica Llatina.

Finalment, cal esmentar el gran procés de migracions interiors de la resta de l'estat espanyol a Catalunya, durant les dècades dels cinquanta,

Per comprendre les migracions a Catalunya ens hem de fixar en el context històric de l'època

seixanta i setanta i en menor grau els anys vuitanta. Aquestes són les que han centrat el meu treball i més concretament les seves repercussions a la Sénia.

Per comprendre les migracions a Catalunya ens hem de fixar en el context històric de l'època, a Catalunya com a Espanya, ja que és el que ens donarà una visió més àmplia sobre les migracions, sobretot, des de finals dels anys seixanta fins a meitat dels anys setanta.

Tot i la feblesa del creixement natural de la població, Catalunya va doblar els seus efectius humans durant el període de la dictadura franquista: ja que va passar de 2.900.000 habitants l'any 1940 a 5.700.000 l'any 1975. La raó d'aquest increment espectacular de la població catalana fou l'onada migratòria que s'inicià pocs anys després d'haver-se acabat la Guerra Civil. La causa fonamental de l'atracció demogràfica que exercia Catalunya va ser la demanda de mà d'obra per part de la indústria, demanda que va créixer considerablement a partir de la dècada de 1960.

Per això, la major part de les persones nouvingudes a Catalunya fins als anys seixanta, es van instal·lar als nuclis industrials: el 90% al Barcelonès, el Vallès Occidental i el Baix Llobregat, i únicament el 10% a la resta de comarques. Però, durant la dècada de 1960, la població immigrant també va establir-se a Girona, a la comarca de la Selva i a l'eix industrial configurat per Tarragona i Reus.

La indústria tèxtil catalana, que havia estat tradicionalment el sector més important de la indústria a Catalunya, i que es caracteritzava per una utilització extensiva de força de treball i un escàs nivell de tecnificació, va dur a terme la seva reestructuració a través del tancament d'un gran nombre d'empreses i de la substitució creixent del cotó i de la llana per les fibres artificials i sintètiques. No obstant, la reducció de mà d'obra que va representar la reestructuració d'aquesta indústria un altre sector estava en expansió, la metal·lúrgia de transformació, especialment amb fàbriques de material de construcció i d'automació, la qual es convertí en el sector més important de la indústria catalana, seguit de la indústria química i del turisme.

Els canvis econòmics modificaren notablement l'estructura social de la Catalunya dels anys setanta. A mesura que es consolidava el poder del gran capital, d'àmbit espanyol o internacional i s'afermava l'hegemonia del capital financer, s'iniciava la pèrdua de la capacitat d'iniciativa autònoma, de la burgesia merament industrial.

Amb una dictadura classista, retrògrada i repressiva, comandada pel general Franco, la societat espanyola acabaria per experimentar una modernització accelerada, que es va basar en l'important desenvolupament econòmic dels anys seixanta, afavorit per l'abandó de l'autarquia i l'obertura a l'exterior de l'economia espanyola.

La posada en funcionament a nivell estatal del Pla d'Estabilització l'any 1959 va significar l'abandonament definitiu de la política econòmica d'intervenció i de regularització seguida pels governs franquistes durant els anys posteriors a la Guerra Civil. A canvi de rebre els crèdits exteriors, el govern espanyol es comprometé a reduir l'intervencionisme de l'Estat, a disminuir el dèficit públic i a abolir els obstacles a l'entrada de mercaderies de l'exterior. Tot i la liberalització que aquestes mesures comportaven, el desmantellament de la intervenció pública fou força lent i molts sectors van conservar un mercat intervingut fins molts anys després.

A canvi de rebre els crèdits exteriors, el govern espanyol es comprometé a reduir l'intervencionisme de l'Estat

La conseqüent millora de la situació econòmica va contribuir a l'augment de la població espanyola. Des de l'inici dels anys seixanta, la taxa de natalitat va créixer mentre la mortalitat continuava la reducció que ja s'havia iniciat a la dècada anterior. El resultat va ser un creixement de la població superior al de qualsevol altre període del segle XX. Dels 30 milions d'habitants l'any 1960 es va passar a 33,7 el 1970, i a 35,6 el 1975. Ara bé, el creixement no va ser homogeni arreu d'Espanya sinó que, en termes comparatius, fou més elevat a Andalusia, les Canàries i el País Basc.

Catalunya, tot i tenir una taxa de natalitat inferior a la mitjana, va augmentar considerablement el seu pes demogràfic

En el cas de Catalunya, que havia començat la transició demogràfica amb anterioritat, va tenir un creixement natural més modest, però en canvi la població va experimentar un increment espectacular, gràcies a la immigració que va rebre d'altres zones d'Espanya.

De les migracions, sens dubte la més important, si més no quantitativament, ha estat la que arribà a Catalunya entre 1955 i el 1975 procedent de la resta de l'Estat, sobretot d'Andalusia.

Des del 1962 fins al 1973, quatre milions de persones, d'un total inicial d'una mica més de 30 milions, van canviar de lloc de residència. Algunes de les Comunitats Autònomes actuals van patir un fort despoblament: així, les dues Castelles, Galícia, Andalusia i Extremadura van ser les zones de més emigració. La contrapartida fou un augment considerable de la població a les zones de més dinamisme econòmic: Catalunya, Madrid, País Basc i País Valencià.

D'aquesta manera Catalunya, tot i tenir una taxa de natalitat inferior a la mitjana, va augmentar considerablement el seu pes demogràfic, així doncs, els seus habitants van passar de 3,9 milions l'any 1960 a 5,7 el 1975, alhora van passar de representar el 12,9 % de la població espanyola a ser el 15%.

Una xifra considerable ocuparen els habitatges i els llocs de treball que havien hagut d'abandonar els expatriats, als nou vinguts no els va faltar treball ja que, sovint substituïen en els llocs de feina dels «depurats».

Resumint, l'increment de la població catalana entre 1961 i 1965 fou motivat en un 37,6% pel creixement vegetatiu[1], i en un 62,5% pel saldo migratori[2]. Entre els anys 1966 i 1970, aquests percentatges foren, respectivament, del 41,9% i del 58,1%. De fet, doncs, entre 1960 i 1970 Catalunya incrementà la seva població en un 30,5%. Però, el procés de retracció del corrent emigratori a Catalunya, s'havia començat a percebre entre els anys 1960-1965, quan el saldo migratori davallà al 9,64%. El quinquenni anterior havia estat del 13,57%. Entre els anys 1971 i 1975 el creixement vegetatiu de la població respecte al creixement total, s'havia situat en el 54,7%; i el saldo migratori havia baixat al 42,6%.

Pel que fa al seu origen, l'any 1975, la població catalana es distribuïa, segons el seu territori de naixença, de la següent manera: el 61,9% de la població era nascuda a Catalunya, el 15,2% provenia d'Andalusia; el 5,3% de Castella; el 3,2% d' Extremadura; el 3,1 %d'Aragó; el 1,8 % del País Valencià, i el 1,5% de Galícia. El 8% restant corresponia a altres territoris de l'estat i a estrangers.

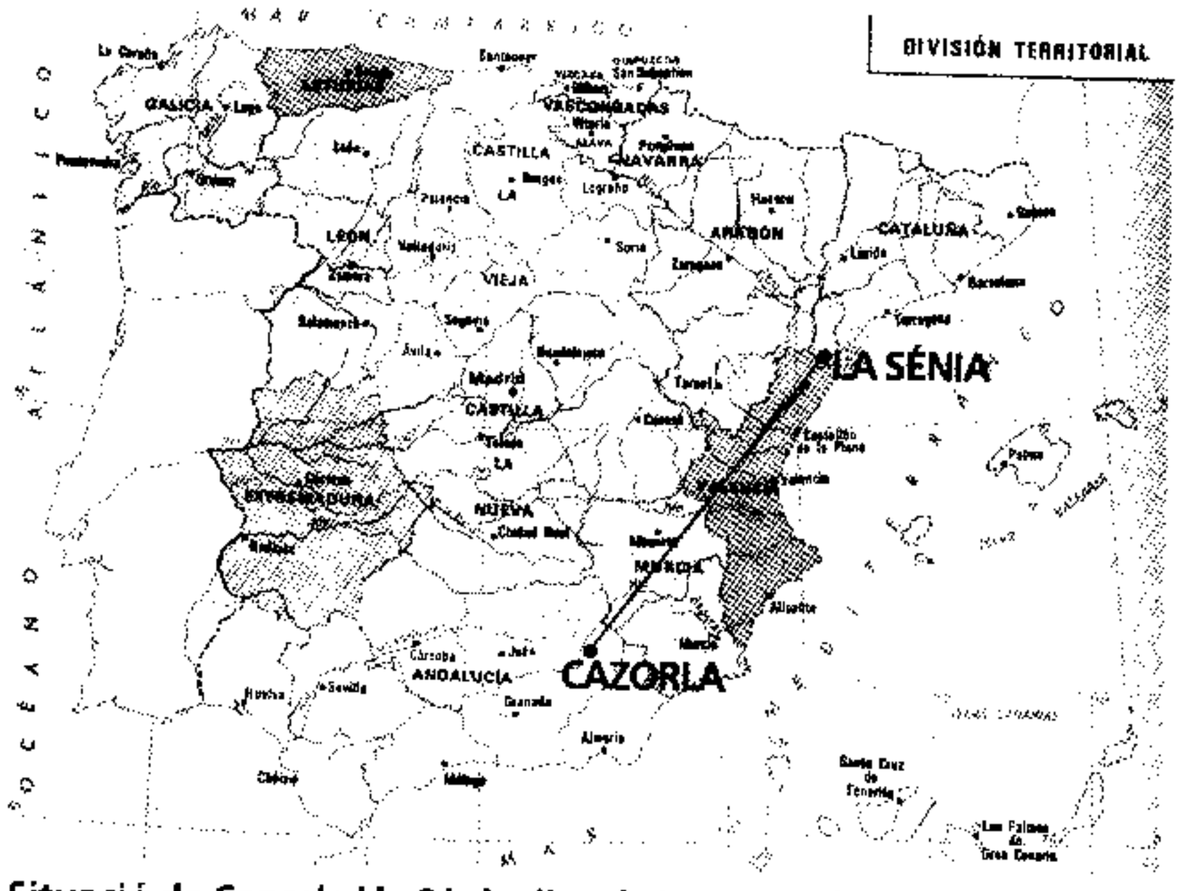
Quant a les zones de Catalunya receptores d'immigrants, totes les províncies catalanes menys Lleida són zones d'acollida per als immigrants vinguts de la resta de l'estat espanyol. La província catalana que més gent rep és Barcelona, després Tarragona i finalment Girona. D'altra banda les províncies andaluses de les quals emigra més gentc cap a Catalunya són Jaén, Granada i Còrdova.

A partir del 1973 amb la crisi del petroli, es féu evident que el nombre de gent en atur forçós s'incrementava contínuament, tant a Catalunya com a la resta de l'Estat espanyol i a molts països industrialitzats i depenents del petroli. Així s'entrava en una profunda crisi econòmica mundial. Els corrents migratoris per causes econòmiques s'afeblien ràpidament arreu per manca d'àmbits receptors.

A la Sénia el procès migratori es va donar cap a finals dels anys seixanta

El procés migratori a la Sénia: com hem vist tant a la resta d'Europa com a Catalunya el procés migratori va començar vers el 1955, però en canvi aquí a la Sénia es va donar cap a finals dels anys seixanta.

[1] CREIXEMENT VEGETATIU: és el resultat de restar la mortalitat de la natalitat
[2] SALDO MIGRATORI: és el resultat de restar el nombre d'emigrants del nombre d'immigrants

Situació de Cazorla i la Sénia dins de la geografia espanyola.

La Sénia és un municipi de la comarca del Montsià i un dels més meridionals de Catalunya. L'activitat més important de la Sénia havia estat l'agricultura fins als anys seixanta que és quan s'inicià el procés industrialitzador que va dur al desenvolupament de la indústria del moble.

Fins l'any 1990 la Sénia va viure dos onades migratòries: la primera va de meitat dels anys seixanta fins a meitat dels anys setanta i la segona que comprèn els anys vuitanta. La primera és la més important pel que fa al nombre d'immigrants[3].

Actualment la Sénia té 5.895 habitants dels quals 940 són immigrants espanyols. D'aquests 602 són nascuts a Andalusia, sobretot a Jaén i en gran part al municipi de Cazorla, gairebè uns 250.

Cazorla és un municipi de la comarca de l'Alt Guadalquivir que ocupa part del centre nord de la franja horitzontal. La superfície del terme municipal es reparteix entre les terres de muntanya de molt alta qualitat mediambiental i natural, amb repoblació de pinars i una flora i fauna variada i abundant, que suposen les dos terceres parts del tot, a l'est. A l' oest, l altra tercera part és ocupada per terres de cultiu com l'olivera i els herbacis. Antigament la seva economia es basava en el sector primari, agricultura i sobretot ramaderia. Però, en els últims deu anys s'ha desenvolupat econòmicament gràcies al turisme.

En aquest municipi, capçalera de comarca i conegut pels seus encants de la serra, s'ha desenvolupat un turisme d'interior lligat a la natura i al Parc Natural de Cazorla, Segura y Las Villas. Convertint aquesta activitat en la de major importància econòmica. La ramaderia ovina i l'activitat forestal complementen les activitats agràries principals, lligades a l'olivar i als cultius herbacis.

El municipi té 9.170 habitants repartits pel poble i les rodalies. És un poble que actualment, durant l'any, pateix diversos canvis demogràfics ja que l'afluència de turistes a les temporades de vacances fa que el poble dobli la seva població.

Però, aquesta pujança econòmica ha estat posterior a la migrada economia de subsistència que vivia el poble durant els anys cinquanta i seixanta, i que fou l origen de l' emigració que els cazorlenys van iniciar vers la Sénia. Des de Cazorla poc a poc van anar arribant i instal·lant-se tots a la mateixa zona, que aleshores estava a les afores del poble, i a la qual els mateixos cazorlenys van nomenar EL BARRI CAZORLA. Amb el desenvolupament urbanístic que va experimentar La Sénia el barri de Cazorla va quedar integrat en el casc urbà de la nostra ciutat..

El barri Cazorla està situat a l'est de la Sénia, actualment viuen 57 persones procedents de diversos llocs. Però, sobretot la majoria de gent són originàries del poble andalús de Cazorla.

Abans dels seixanta el barri Cazorla no existia, on ara és el barri, era tot un solar on només hi havien oliveres. Aquests solars eren de l'Ajuntament i la gent que volia fer-se una casa havia de comprar el solar a l'Ajuntament respectant els carrers que estaven dibuixats en un plànol.

En un principi, el barri estava allunyat del poble, més o menys com es troben les Cases del Riu del poble en l'actualitat. No va ser fins a la meitat dels anys vuitanta quan la Sénia s'expandí, que el barri Cazorla va quedà integrat al casc urbà. Les cases del barri són d'una o dues plantes i tenen el mateix aspecte que les cases del poble andalús, és a dir, blanques i plenes de les floreres típiques andaluses: clavells, geranis...

Aquestes cases van ser construïdes quan la gent va començar a venir aquí a la Sénia des de Cazorla, cap a meitat dels anys seixanta. Les primeres

Les cases del barri tenen el mateix aspecte que les cases del poble andalús, és a dir, blanques i plenes de les floreres

[3] En aquest treball no s'ha tractat el darrer flux migratori integrat en gran part per estrangers.

Els fills de la senyora Encarna i el senyor Joaquín a la Sénia, amb alguns veïns. (Font: Anna Teresa Nula)

cases es van construir cap a l'any 1965 i algunes de les cases les va fer un constructor que es deia Agustín Heredia, però sobretot eren els propietaris qui amb ajuda dels fills (que devien tenir 12 o 13 anys de mitjana) els caps de setmana les construïen. Per això, moltes cases no estan ben construïdes, a més a més cada casa és diferent i no hi ha dos que s'assemblin. Com em va dir la senyora Manuela: "estes cases ens cauran un dia".

Els noms dels carrers els van posar la gent que anava vivint allí, així trobem noms com carrer Jaén, carrer Cazorla, carrer Còrdova i la plaça que oficialment es diu plaça d'Andalusia. També van ser els mateixos veïns que li van donar el nom al barri, en veure la gran afluència de gent que procedents de Cazorla anava a viure allí: el barri Cazorla.

Mentre que es feien les cases, els futurs habitants del barri vivien al poble. Però, les cases on vivien no estaven en condicions per a viure persones, ja que no tenien aigua potable i eren vivendes molt petites i a més molts cops havien de viure en una casa més d'una família per tal de poder pagar les despeses i que encara els quedés diners per estalviar. Reproduint les paraules de la senyora Encarna respecte a les cases diu que: *"las casas donde vivíamos parecían corrales de vacas"*.

Pel que fa a les causes de la seva vinguda al poble és molt clara i curta: perquè passaven fam a causa de la manca de treball i dels sous tan reduïts que guanyaven quan treballaven.

Abans de venir a viure a la Sénia aquestes famílies vivien a Cazorla en unes condicions precàries, fins i tot passaven gana. Sovint encara que estaven treballant allí al camp el sou era tan baix que gairebé no valia la pena treballar. El camp era lluny i si tenien una moto podien anar a treballar amb ella, però amb el sou que cobraven no tenien suficient per a ficar el combustible a la moto. Allà el seu treball era de jornalers i no treballaven mai molt de temps al mateix lloc. Per exemple, quan era temps de verema se n'anaven cap a França. A vegades una de les solucions era anar a treballar a la costa com a pescadors, però això passava molt rarament.

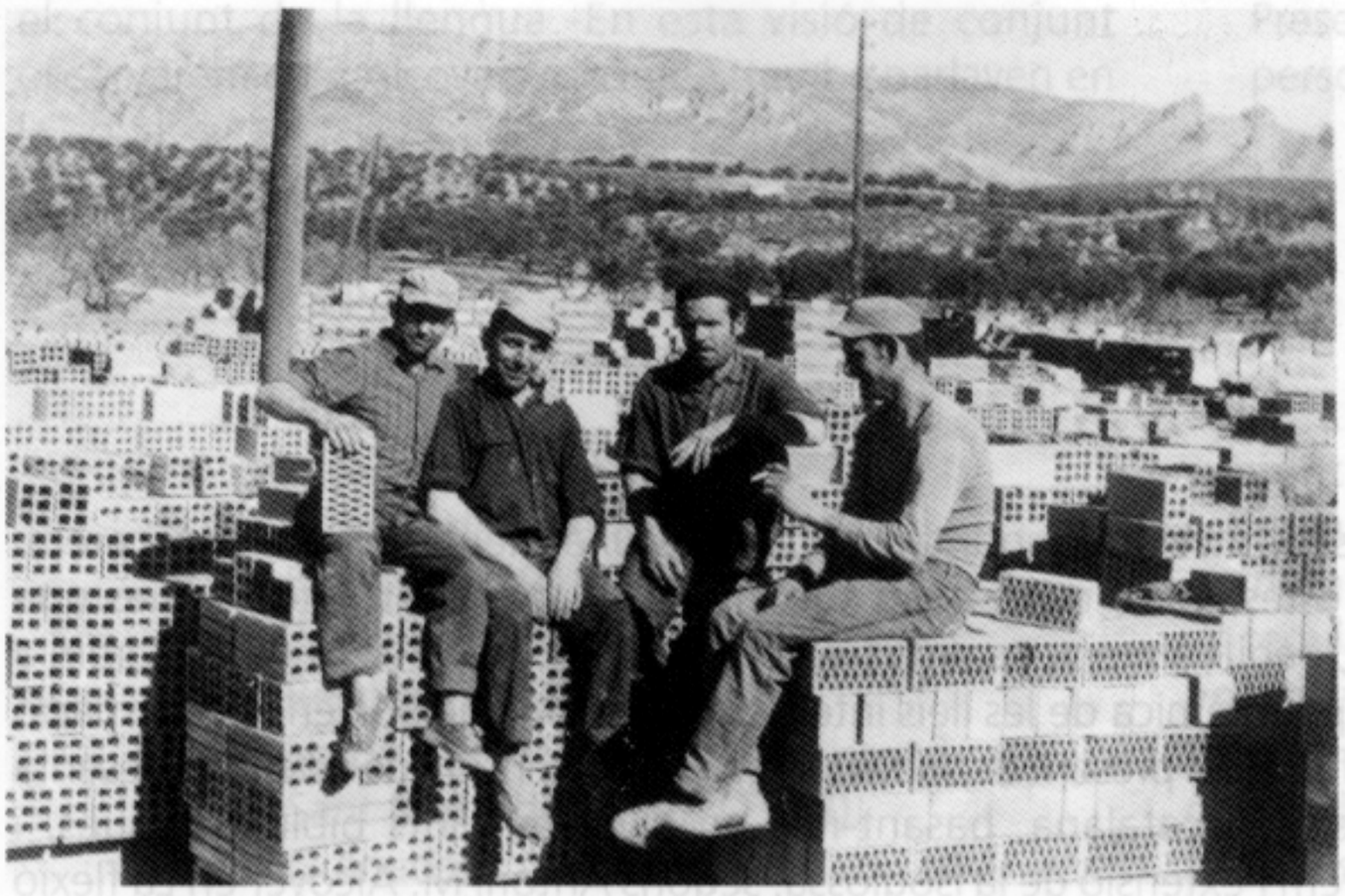
Finalment, prenien la decisió d'emigrar, dura, però necessària. Normalment, la Sénia no era el primer lloc d'arribada, és a dir, que a vegades ja havien anat a provar sort a altres ciutats o pobles. Alguns anaven a Sevilla, sobretot les dones, a treballar a casa dels "senyoritos" per a fer de mainaderes. Per aquests immigrants totes les feines que els donessin per a poder menjar eren bones.

Menys en casos excepcionals, sempre venia l'home primer i quan ja tenia casa, feina estable i alguns diners estalviats llavors venia la família. La senyora Manuela em va dir una cosa molt curiosa: *"cuando el trabajaba allí y venía a verme, me hacía un niño, hasta tres que me hizo y todos varones y un día le dije, mira ya esta bien de niños yo también quiero irme para allá"*. En la majoria de casos els nens neixen allí i només tenien mesos quan arribaven a la Sénia.

Aquests immigrants venien a la Sénia perquè gairebé sempre ja tenien algú que coneixien vivint aquí i que els parlava de la tranquil·litat del poble i del clima tan suau comparat amb el d'allà.

Dones a Cazorla prenent la fresca a l'estiu. (Font: Anna Teresa Nula)

El senyor Joaquín i altres veïns del poble treballant a la bòvila.
(Font: Anna Teresa Nula)

La senyora Encarna i familiars al pantà.
(Font: Anna Teresa Nula)

Pel que fa al tracte dels seniencs amb ells, ells consideren que van ser molt ben rebuts i mai van tenir cap problema amb ningú. D'altra banda els veïns eren com la seva família i tots ells es feien sentir com a casa. Tot i això, no neguen que *"els començaments ven ser durs i que al principi es passa malament perquè és com si canviessis de cop tots els costums i forma de viure"*.

Reflexions finals. Per acabar, podem dir que la Sénia és un poble on hi conviuen moltes persones de diferents països. És curiós que avui dia els immigrants vinguts als anys seixanta-setanta criden "forasters" als immigrants vinguts durant els vuitanta i noranta i que a més a més provenen dels mateixos llocs que ells.

S'ha de comprendre que l'immigrant que venia a Catalunya era pobre i buscava una millora par a ell i els seus fills. Ningú deixa voluntàriament casa i família par llançar-se al buit per omplir les zones baixes dels pobles o les ciutats. Però, tot immigrant, junt amb la maleta, carrega nostàlgia, soledat i la necessitat de trobar portes obertes, jo crec que en aquest sentit Catalunya va ser la salvació per a molts immigrants que no se sap si s'hagueren mort de gana si no arriben a venir a la Sénia o a qualsevol altra zona de Catalunya.

D'altra banda, també s'ha d'entendre a la comunitat receptora. Imaginem-ho: de cop, observes com al teu voltant augmenta el nombre de gent, aquesta gent tenen una llengua diferent a la teva, una cultura o uns costums que no són iguals als teus, crec que deu ser com si et canviaren la terra, el paisatge, la cultura, la llengua. Tot i això, com ja he dit més amunt la gent senienca els va rebre prou bé als immigrants. Clar que sempre hi ha excepcions.

Però, ben pensat, aquella immigració va enriquir Catalunya culturalment i donant un impuls a la consciència de classe i a les organitzacions obreres; i la va enriquir materialment amb la seva mà d'obra, els seus estalvis i accelerant nous sectors econòmics, com ara la construcció.

Per últim, l'únic que hem queda per manifestar és el meu agraïment a aquelles persones que m'han donat el seu ajut per a fer el treball. Tant a les persones que he entrevistat com a la meva iaia per fer de contacte amb les persones que he entrevistat.

BIBLIOGRAFIA

Diversos autors (1988):
Història contemporània de Catalunya, Volum II. Barcelona, Columna.
Diversos autors (2003).
Horitzó. Barcelona, Vicens Vives.
QUESADA, Santiago (1992):
La industrialització de Catalunya al segle XX.
Barcelona, Barcanova, Biblioteca bàsica d'història de Catalunya.
RIERA, Ignasi (1991):
Opressió i resistència. Barcelona, Barcanova, Biblioteca bàsica d'història de Catalunya.
VILA i COMAPOSADA, Marc Aureli (1984):
Les migracions i Catalunya. Barcelona, El llamp
Enciclopèdia Encarta 2000

FONTS DE DADES DIGITALS
www.institutdestadisticadecatalunya.com
www.ajuntamentdelasenia.com
www.cazorla.es

ARXIUS I ALTRES FONTS CONSULTADES
Arxiu de l'Ajuntament de la Sénia
Arxiu fotogràfic familiar

INFORMANTS:
Encarna Urbano Díaz, de Linares, 74 anys
Joaquín Sánchez Aranda, de Castro del Río (Còrdova), 73 anys
Manuela Vázquez Martínez, de Cazorla, 71 anys